

Da Spanierne var her



Ejnar Stig Askgaard

Da Spanierne var her

Når man befinder sig på Skt. Hans Plads ved Nørregade i Odense og betragter den meget smukke Skt. Hans Kirke, hvori H.C. Andersens dåb blev publiceret 2. påskedag 1805, falder det næppe én ind, at man står på en nedlagt kirkegård. I århundreder havde begravelser fundet sted her, og da terrænet hverken kunne øges i længde eller bredde, hævdes det i takt med, at der blev begravet i lag på lag. Jorden lå til sidst så højt op ad kirkens nordre mur, at fugtighed trængte ind med ødelæggende kraft. Indberetningerne om denne fortvivlende situation var ikke enestående i tilfældet Skt. Hans Kirke. I 1793 nedsattes en kommission med den opgave at indrette en fælleskirkegård for byens sogne placeret uden for byen – en kirkegård, der kunne tjene, eller med andre ord assistere, byens kirker. Resultatet af disse bestræbelser blev Assistenskirkegården fra 1811, der nu imidlertid er blevet en del af det centrale Odense.

På Skt. Hans Plads ses dog en reminiscens af den gamle gravplads. Der ligger en forviret sten; den synes som et tungt låg til en pompøs sarkofag; den er bearbejdet, men

*Ihr, die ihr auftauchen werdet aus der Flut
In der wir untergegangen sind
Gedenkt...Gedenkt unserer
Mit Nachsicht*

Bertolt Brecht, "An die Nachgeborenen",
skrevet på Fyn i eksil 1939

ingen inskription lader sig læse. Alligevel er det ikke en ukendt grav: Den blev anlagt i juli 1808 under stor højtidelighed, og under stenen ligger benene af den arme, spanske officer Don Augustin Mollon. Han var offer for løjtnant Blochs opløftede stemning og uagtsomme spøg. Den 9. juli 1808 befandt denne unge løjtnant sig i værelset på venstre side af indgangsdøren til brændevinsbrænder Søren Mortensens gård på Albanitorvet, der hvor Industripalæet siden kom til at ligge, og hvor nu Realkredit Danmarks bygning troner. Til stede var Don Augustin Mollon og andre spanske officerer. Den unge danske løjtnant havde vundet flere venner blandt de spanske soldater, tilegnet sig deres sprog og omgangstone, og efter et måltid fremviste Bloch nu sit gevær. I kådhed pegede han med våbenet på Don Augustin, idet han sagde: "Var vi fjender, så kunne jeg nu let dræbe dig". I overbevisningen om, at geværet ikke var ladet, trykkede han på aftrækkeren og dræbte sin ven. Det viste sig, at ladningen i geværet ikke var trukket helt ud, forladningen var blevet tilbage og med den de fatale følger. De omkringstående officerer drog

Her døde Don Augustin Mollon. Åstedet for vådeskudsulykken er værelset på venstre side af indgangsdøren til brændevinsbrænder Søren Mortensens gård på Albanitorvet. Fotografi af ukendt fotograf o. 1880. Odense Bys Museer.



ophidset deres blankvåben og omringede den unge løjtnant. Men deres heftighed fortog sig, velsagtens fordi de forstod staklens uheld. Resultatet blev, at Bloch blev arresteret. En stabskrigsret undersøgte hændelsen og dømte efterfølgende gerningsmanden en bøde på 40 lod sølv. Nogle dage efter blev den spanske officer begravet om aftenen under stor højtidelighed, og der under stenen på Skt. Hans Plads ligger han endnu. Står man ved stenen, da betænk den spanske soldat.

Heldigvis for den 30-årige løjtnant Theodor Carl August Bloch, der af den kongelige *General-Veicommission* var betroet at berejse og istandsætte vejene på Fyn, ad hvilke Napoleons hjælpetropper skulle marchere, skulle hans far, biskop Tønne Bloch, ikke opleve og forkrænkes over denne hans søns ulykkelige vådeskudshændelse og militære rettergang. Biskoppen var død fem år tidligere, og i hans embede sad nu biskop Peter Hansen. Denne biskop skulle blive den første, der som begravet indviede den nyan-

lagte Assistenskirkegård den 17. maj 1811. Men at han rent faktisk ikke var den første, der blev begravet der, vidner følgende historie om. Det siges nemlig, at biskop Peter Hansen ønskede at blive begravet ved siden af graven til en spansk soldat, og så megen sandhed er der i anekdoten, at liget af en spansk infanterist vitterlig blev begravet på Odense Assistenskirkegård allerede i maj 1808, men man kan kun gisne om, hvorvidt biskoppen nu også ligger ved siden af denne soldat. Smuk er historien imidlertid. I modsætning til Don Augustin Mollons grav på Skt. Hans Plads findes der dog ingen sten for den spanske infanterist på Assistenskirkegården. Hans sidste hvilested kan man ikke udpege, det er ukendt på samme måde, som hans navn er glemt – og dog, ukendt er han ikke. For H.C. Andersen så ham. Og skønt skomagerdrengen blot var 3 år, prægede synet af denne ulykkelige spanske soldat sig dybt i barnesindet. Så stærkt var indtrykket, at det skulle blive eventyrdigterens første barndomserindring: “Fra Christiansdal gaaer Landeveien til Odense langs med Aaen over Byens Hede. Her husker jeg endnu, dog kun som en dunkel Drøm, at da Spanierne var i Fyen blev Een skudt her; jeg var den Gang ikke mere end to Aar ...”, skrev han senere i *Brudstykke af en Udflugt i Sommeren 1829 - Odense og Omegn*, som blev trykt i *Kjøbenhavns-Posten* den 17. og 18. september 1829.

Men vi må skabe os et overblik. Betydningfuldt er det jo, at den sidst bevarede grav på Skt. Hans Kirkegård og den første – men ubevarede – grav på Assistenskirkegården skulle tilhøre spanske soldater. Hvorfor be fandt de sig her, og hvorfor skulle de finde deres grave så fjernt fra hjemmet? Vi må distancere os fra de enkelte skæbner og tegne det historiske kontrafej: Hvorom var det nu, for 200 år siden, da spanierne var her?

De historiske kulisser

Bortset fra den korte søkrig, *Slaget på Reden* den 2. april, mellem Danmark og England i 1801 var det lykkedes Danmark at opretholde sin neutralitet uden fægtninger under revolutionskrigene. Da krigen mellem England og Frankrig i 1803 atter brød ud og snart spredte sig ind over det tyske kejserrige, anså man det fra dansk side for hensigtsmæssigt at samle en stor del af den danske hær i Holsten. Kronprins Frederik (VI) tog ophold i Kiel til stor tilfredshed for kronprinsesse Marie, der således kom til at bo i nærheden af sine forældre. At samle en stor del af hæren i Holsten var en fornuftig manøvre. Da Lübeck i 1806 blev bestormet af de franske, strejfede krigen Holsten, da preusserne overskred grænsen, og danskerne ved Fackenburg måtte tvinge dem til side. Det var imidlertid en fejl disposition ikke at trække tropperne tilbage til Sjælland efter Tilsiterfreden året derpå i juli 1807.

Don Augustin Mollons gravsten ved Skt. Hans Kirke. Fotografi af Ejnar Stig Askegaard, oktober 2007.



Biskop Peter Hansens ydmyge grav på Assistenskirkegården. Fotografi af Ejnar Stig Askegaard, oktober 2007.

Napoleon havde proklameret fastlandsspærringen, der skulle lukke hele det europæiske kontinent for britisk handel og søfart, og med freden i Tilsit måtte Rusland tiltræde fastlandsspærringen og endda støtte Frankrig i at tvinge de neutrale lande til at følge trop. I august 1807 blev den danske gesandt i Paris stillet for et ultimatum: Enten at tiltræde fastlandsspærringen eller at være fjende af Frankrig. Samtidig måtte Danmark afvise det uantagelige krav fra engelsk side om som pant for fortsat neutralitet at udlevere den samlede orlogsflåde, der således skulle stilles under britisk kommando. Resultatet af denne ulykkelige situation var, at de engelske tropper uden større modstand – nu da en stor del af den danske hær befandt sig i Holsten – gik i land ved Vedbæk og belejrede og bombarderede København. Som en bevidst strategi valgte englænderne under det tre dage lange bombardement at knægte den danske forsvarsvilje ved at ramme hovedstadens borgere og boligkvarterer. København måtte kapitulere og kapitulationsbetingelserne var, at den danske orlogsflåde skulle udleveres til englænderne. Med denne skændige handling blev Danmark tvunget ind i napoleonskrigene på fransk side. Først efter at englænderne havde rømmet Sjælland og taget den danske flåde, kom hæren fra Holsten tilbage og gav Sjælland en stærk besætning. Herfra kunne den nu vise tænder mod den 4. koalitionspartner: Sverige.

Mod svensken nærrede de danske ikke stor veneration. De to nabolande havde i århundreder ligget i strid, og da svenskekongen, Gustav III, blev myrdet under maskeraden på operaen i Stockholm i 1792, modtoges efterretningerne herom nærmest med tilfredshed i Danmark. Landet tilbød endog de sammensvorne til kongemordet asyl, heriblandt Grev Horn, der blev svensk gesandt, og baron Ehrensvärd, der skulle blive den unge Ludvig Heibergs stedfar. Skønt Danmark og Sverige efterfølgende indledte et samarbejde for at sikre de nordiske rigers handel og med Rusland tilsluttede sig den væbnede neutralitet under Napoleonskrigene, voksede uviljen mellem de to riger. Således troede københavnere i april 1801, da den engelske flåde anløb Øresund, at det var den svenske flåde, der ilende var kommet Danmark til hjælp. Men ved erkendelsen af, at Sverige stiltiende så til lord Nelsons hærgen, voksede forbitrelsen. I 1807 var det ikke anderledes, da den engelske flåde sejlede ind i Øresund. Her lod det nærmest til, at man fra Helsingborg ligefrem hilste fjenden velkommen. Ødelæggelsen af København og kapringen af den danske orlogsflåde passede nu også den svenske Kong Gustav IV Adolph ganske godt. Han nærrede et stærkt had til den franske revolution, til republikken og Napoleon, både af storpolitiske og af rent personlige grunde. Men bitterheden mod Sverige, som de danske nærrede, voksede til had og en krig mellem de to nordiske lande

Den 7. marts 1808 marcherede Bernadottes armé fra Hamborg ind i Holsten, den 12. marts modtog hoffet i Stockholm Danmarks krigserklæring, den 13. marts forskrækkedes Kong Christian VII efter sigende så meget over de fremmedartede hjælpetropper i Rendsborg, at han døde af slagtilfælde, og Frederik VI blev nu udråbt til konge af Danmark-Norge.

Som brogede, halv glemte Drømme ...

Der var gjort grundige foranstaltninger for at sikre hjælpetroppers befordring, mad og logi. Det var et stort puslespil, som skulle lægges. Hver soldat havde krav på 1½ pund brød, ½ pund fersk kød, ½ pæl brændevin og en flaske øl daglig, ligesom den daglige ration til de 6120 heste var ½ skæppe havre, 5 pund hø og 5 pund halm. I hver købstad og i de mindre byer langs de militære ruter oprettedes kommandantskaber, hvor de enkelte kommandanter havde pligt til at anvise og regulere indkvarteringen. Her skulle der ikke vises hensyn til privilegium eller embede, derimod alene til de enkelte bygningers størrelse og beskaffenhed. Bønderne skulle desuden stå til rådighed for hæren med egen arbejdskraft, egne vogne og heste. Man kan forstå, at en sådan bekostelig beredvillighed fandt sted under forudsætning af, at hjælpetropperne kun var på gennemmarch. Men vinteren 1807/1808 og foråret var ikke særlig strenge. Storebælt var ikke frosset til, og allerede

i midten af marts 1808 kunne de engelske skibe spærre overfarten fra Nyborg til Sjælland. Man kunne således ikke passere bæltet uden hindring og fare. De store hærenheder var derfor for størstepartens vedkommende strandet på Fyn, og man måtte belave sig på et længere – udpinen- de og kostbart – ophold.

De første tropper, som kom til Odense – 390 jægere til hest og 1648 infanterister fra den 1. franske division – ankom den 14. marts. Byens nysgerrige latinskoleelever ilede den fremrykkende hær i møde ved Bolbro og kunne nu afprøve deres franskkundskaber. En af eleverne erindrede senere: “Saalænge vi kunne besvare deres Spørgsmaal med: ‘*Oui Monsieur!*’ gik det ret godt; men da vi skulde forklare os nøiere, kom vi til kort. Med Bedrøvelse mærkede vi nu, at de Fremskridt, vi i Skolen havde gjort os i Fransk, langt fra ikke satte os i stand til at underholde os med Franskmænd, og vi ærgrede os ikke lidet, da de, uden dog at lee os ud, tilkastede os en venlig Hilsen og rede videre”.¹ I de følgende dage ankom de mange hærenheder i en lind strøm til byen, hvorfra tropperne blev forsat til forskellige egne af Fyn, som gradvist blev grundigt befæstet langs den sårbare kystlinje. De mange troppers indkvartering i Odense var naturligvis en stor byrde. Mange af soldaterne havde – hvad der dengang ikke var usædvanligt – koner og børn med sig. Snart var hele byen belagt. De franske

hjelpetropper forlangte at gøre brug af Gråbrødre Hospital, som de troede var et sygehus, til lazaret for deres syge og som magasin. De mange fattiglemmer på Gråbrødre Hospital måtte derfor i hast rømme hospitalet; mændene blev placeret på Borgerkolen, som var under opførelse, og kvinderne måtte indrette sig i rådhusets store sal. Tugthusets kælder blev indrettet som hærens fængsel og bagbygningen som lazaret for de syge spanske soldater. Der var mange syge blandt de fremmede tropper, og dødeligheden var høj. På arealet, hvor nu den ældste del af Assistenskirkegården ligger, blev de begravet uden større falbelader. De døde blev syet ind i de lagener, de lå på, lagt i en trækiste, ført med rustvognen ud til gravpladsen, hvor de fra kisten blev nedkastet i graven. Kisten blev derefter genbrugt dygtigt på denne måde.

Alle byens større huse benyttedes til indkvartering: Fattiggården, lavshusene, teatret, borgerklubben mm., ligesom de bedrestillede familier i byen måtte afstå lokaler til de fremmede krigere. Man kan i de sparsomme sagsakter i Landsarkivets magistratsarkiver se, hvor store kvaler det voldte byen. Klubvært Grube beklagede sig over, at han hverken kunne følge med eller økonomisk overkomme bespisningen af de o. 150 mand i Borgerklubben. Byens bagerier var overbebyrdede, og borgerne blev opfordret til at yde deres indsats. Der var mangel på alt: Vognporte blev benyttet



Det Indvendige af Gråbrødre Kirke. H.C. Andersens fader, Nicolai Gomard, som var fransk emigrant og portner ved hospitalet, blev benyttet som tolk. Vi får et kikk ind i kirkerummet, som blev benyttet til indkvartering og lazaret. Enkelte senge ses i baggrunden. Akvarel af J.H.T. Hanck, juli 1814. Odense Bys Museer.

som indkvartering i mangel af bedre, fødevarerforsyningen var træg, der var en stadig mangel på lagener, sengetøj og klæder generelt, ja, selv knive, gafler og tallerkner var en mangelvare. Hertil kom de fremmedes behov for at dyrke deres religion. Skt. Hans Kirke blev således tilstået de fremmede til forretelse af den katolske messe. Hvad der måske var af mere delikat art, måtte byens øvrighed på general Gerards forlangende “ufortøvet [tilstille ham] en Fortegnelse paa alle de Huse hvori findes løstgite Fruentimmer og som kan anses for Bordeller”, som en ordre fra den 3. april 1808 lyder.²

Det lader sig forstå, at de mange krav, der blev pålagt byen, og de besværligheder, der var forbundet med at indfri disse forlangender, førte til mange ubehagligheder. Da

de første franske tropper forlod byen til fordel for de spanske, forsikrede franskmændene de misfornøjede odenseanere, at den behandling, de havde mødt fra fransk side, ikke stod mål med den, de kunne forvente sig af de spanske, der blev beskrevet som glubende dyr. Det var derfor med en vis ængstelse, man ventede på de 3000 spanske soldater, som kom til byen den 20. marts. Men ængstelsen blev gjort til skamme, for de spanske soldater var af en ganske anden støbning end de franske. De var godmodige, fordringsløse, hjælpsomme og venlige, og overalt vandt de venner. I H.C. Andersens første erindringer fra 1832 finder vi ikke de franske soldater nævnt, derimod vidner erindringerne om det dramatiske, men gode indtryk, spanierne gjorde: "Som brogede, halv glemte Drømme staae de første Erindringer for mig. Saaledes staaer Spaniernes Ophold i Odense (1808) fjernt. Jeg seer endnu hvor de kjørte forbi med Kanoner, husker en Soldat der tog mig paa sin Arm, dansede og græd i det samme, han havde vist selv Børn i Spanien." I *Mit Livs Eventyr* fra 1855 lyder det: "Jeg var paa den Tid ikke mere end tre Aar, men dog husker jeg endnu ret vel, de næsten sortbrune Menesker, der larmede i Gaderne, Kanonerne, der bleve skudte af paa Torvet og foran Bispegaarden; jeg saae de fremmede Krigsmænd ligge og strække sig hen ad Gadens Fortog og paa Halmknipper inde i den halv nedbrudte Graabrødre Kirke ... De franske Soldater om-

taltes som overmodige og befalende, de Spanske som godmodige og venlige, mellem begge var Hadet blodigt; de stakkels Spaniere vakte mest Deeltagelse. – En Dag tog en spansk Soldat mig paa sin Arm, trykkede mod mine Læber et Sølvbilled, han havde ved sit bare Bryst. Jeg husker, at min Moder blev vred derover, thi det var noget Katholsk, sagde hun, men jeg syntes godt om Billedet og den fremmede Mand, der dansede rundt med mig, kyssede mig og græd, han havde vist selv Børn hjemme i Spanien."

Med sin deltagende og sympatiske beskrivelse af de spanske soldater giver H.C. Andersen os tilsyneladende et billede af sydlandingenens temperament. Men måske skal passagen ikke kun opfattes som en beskrivelse af den spanske folkesjæl, men snarere opfattes som et billede på den fortvivlede situation, spanierne på dette tidspunkt befandt sig i. I Spanien var der voldsom uro. Carlos IV havde den 19. marts arresteret sin egen søn, den feje, troløse og på alle måder ynkelige og frastødende prins Ferdinand, der i håbet om at styrte regeringen i al hemmelighed havde henvendt sig til Napoleon, som omvendt lumsk udnyttede situationen til et dobbeltspil. Med arrestationen udbrød en opstand i Madrid, Carlos IV forskrækkedes og gav afkald på tronen til fordel for sin søn. Under dække af at ville mægle i denne familiestrid lokkede Napoleon Ferdinand VII til Bayonne blot



Francisco de Goya: "3. maj 1808", 1814. Scene fra den grusomme nedkæmpning af opstanden i Madrid. Originalen hænger på Museo del Prado i Madrid.

for at lade kongefamilien forstå, at det var hans kejserlige vilje, at både far og søn på det bourbonske dynastis vegne skulle frasi-ge sig Spaniens trone. Samtidig – og på grund af, at det sidste medlem af den kongelige familie i Madrid var blevet ført bort – rejste der sig den 2. maj et oprør mod de franske i Madrid, et oprør som på grusomste vis blev slået ned. Joseph Napoleon Bonaparte, den franske kejsers bror, blev nu

indsat som Spaniens konge, og skønt den nye konge indførte en frisindet forfatning, var der opstand og småkrige – guerilla, som det hedder på spansk – overalt i Spanien. Folket foretrak spansk tyranni frem for "fransk frihed".

Napoleon forsøgte at forhindre nyheden om urolighederne i at nå til de spanske tropper i Danmark. Breve fra Spanien til de

spanske soldater blev således tilbageholdt i tre uger. Men forsøget på at holde de spanske i uvidenhed var umuligt. "En Spanier mindes jeg," beskrev en søn af en gejstlig embedsmand i Odense, "en gammel Sergeant, der hed *Ramus* og var indquarteret i vort Huus i sygelig Tilstand. En Dag tog han mig ved Haanden og sagde: 'For Dig forstaae!' og nu forklarede han ved Gebærder og i blandet Sprog, saa at jeg godt forstod Meningen, at det krænkede ham bittert, at man havde ført dem saa langt bort og imidlertid gjorde hvad man vilde i Spanien. Hans blege, lidende Ansigt, som fortrak sig medens han udtalte hvad der laae ham paa Hjertet, staaer endnu tydeligt for min Erindring."³ Prinsen af Ponte Corvo pålagde den spanske øverstbefalende Markis de la Romana, at de spanske soldater skulle aflægge troskabsed over for deres nye konge. Og befalingen efterkom Romana tilsyneladende. Eds aflæggelsen forløb for øvrigt kaotisk, da de spanske soldater for størstepartens vedkommende nægtede at sværge til Kong Joseph. Et eksempel: På Odense Hed, ved det nuværende Ansgar anlæg, var de spanske soldater sammenkaldt, men ved eds aflæggelsen svarede de enstemmigt "No Señor, viva Espana!" Ved denne lejlighed var Markis de la Romana selv tilstede, men i et brev til kongen fra den kommanderende general på Fyn af den 4. august lyder det: "... saaledes reiser Marquis de la Romana ogsaa om i denne Tid, for at tage de spanske Tropper i Ed. Det har

ikke truffet sig saa, at jeg har seet nogen af disse Ceremonier, men det er mig berettet, at i Odense og Middelfart have Nogle været uvillige til at aflægge den forlangte Eed, og at de efter Marquiens Overtydning have svaret: at ville erkjende den til Konge i Spanien, som Nationen dertil antog." Men Markis de la Romana benyttede i al hemmelighed lejligheden til at arrangere sine landsmænds flugt fra Danmark. Han var i Nyborg blevet kontaktet af den skotske katolske præst, James Robertson, der fungerede som britisk spion. Det var på farefuld og eventyrlig vis lykkedes for spionen at komme til Nyborg og under dække af at være rejsende forretningsmand i chokolade og cigarer at vinde foretræde for Romana. Robertson fremlagde sit ærinde: Uden nogen betingelser ville den engelske flåde tilbyde spanierne rømning til hvilket som helst land, de måtte ønske. I al hemmelighed blev spaniernes flugt fra Danmark aftalt og arrangeret. Sønnen til tobaksfabrikant Ørnstrup, i hvis fabrik H.C. Andersen senere kortvarigt fik arbejde, Andreas Ørnstrup, erindrede: "Allerede fra Augusts Maanedes Begyndelse bemærkede vi en kjendelig Forandring hos vore spanske Venner. De bleve tilbageholdne, ordknappe, hemmelighedsfulde, og søgte, skjøndt med kjendelig Undseelse, at undgaae at komme i Berørelse med os. Paa vore Spørgsmaal desangaaende fik vi intet Svar; de trak paa Skuldrene, rystede paa Hovedet, og saa vee-modige paa os. Præsten *Don Quadra* bebo-

ede Salen og *Don Pedro Berico* Stuen under-
neden. Flere Aftener indfandt sig saa mange
spanske Officerer hos os, som Værelserne
kunde rumme, og skildtes ikke ad før hen-
ad Morgenstunden. Tvende Gange bivaane-
de Marquis de la Romana, der havde sit
Hovedkvarter i Nyborg, disse Forhand-
linger. Mine to Brødre og jeg hjalp un-
dertiden Opvarterne *Martin*, *Emmanuel* og
Francisco at rulle Papircigarer, men ingen
Lyd kom over deres Læber under Arbeidet.
Hvilken Forandring var der ikke foregaaet
med disse ellers saa muntre og livsglade
Mennesker! Med stor Omhyggelighed pas-
sede de paa, at vi ikke kom for nær til Dø-
ren af de Værelser, hvori Officererne op-
holdt sig. Endelig løstes da Gaaden paa
Afskedsdagen, som jeg aldrig glemmer. De
gode Menneskers Glæde over for haabent-
lig igjen at see deres Fædreland kunde dog
for Øieblikket ikke opveie Sorgen over at
skilles fra deres danske Venner. Ogsaa min
Fader, der havde staaet i Forbindelse med
særdeles mange af de Fremmede og var
yndet af dem, rørte Afskeden. Jeg seer end-
nu, hvorledes denne ene Officeer efter den
anden sluttede ham i sine Arme, og man-
gen Taare vædede disse, i Modgang og un-
der Krigens Strabadser og Farer hædede,
Mænds Kinder.”²⁴ Mon ikke det var fra
denne følelsesladede tid, at H.C. Andersen
havde sin erindring om den dansende og
grædende spanske soldat?



Francisco de Goya: Radering af krigens gru; den, som mødte de hjemvendte spanske tropper i slaget ved Espinosa i november 1808. Raderingen, en blandt mange, blev først publiceret i 1863.

Med pludseligt opbrud og med fransk-
mændene i hælene satte de spanske tropper
sig i bevægelse fra Jylland⁵ og fra de fynske
forlægninger i retning mod Nyborg og
Langeland. Den 11. august indskibedes de
spanske tropper i Slipshavn og Nyborg og
den 21. august fra Stengade Strand på Lan-
geland. I alt o. 9000 soldater foruden 230
kvinder og børn. Regimenterne *Asturien*
og *Guadalajara*, som i midten af maj var ble-
vet overført til Sjælland, blev nedkæmpet
og taget til fange, og deres skæbne blev
trang: De deltog i felttoget 1812 mod Rus-
land, og der fandt de næsten alle deres grav.
Skæbnen var heller ikke gunstig for de spa-
niere, som slap ombord på de engelske ski-
be. Den 9. oktober ankom de til deres fæd-
reland, men allerede måneden efter var
størsteparten faldet i det grusomme slag
ved Espinosa.

*Ørnstrups ejendom i
Vestergade 5 set fra baggården.
Her samlede Andreas og
Francisco snegle i 1808.
Fotografi af ukendt fotograf,
1936. Odense Bys Museer.*



Med Andersens ord står disse dramatiske begivenheder, der udspillede sig over blot fem måneder i 1808 som brogede, halvt glemte drømme. Skønt spanierne kom til landet som venner og forlod det som fjender, nåede de i det korte tidsrum at opnå en særlig og særdeles positiv status blandt befolkningen. De stolte franskmænd, som gerne ville spille herrer, skabte megen misfornøjelse med deres mange og ofte urimelige krav. Man var fra dansk side ikke vant

til, at soldaterstanden nød væsentlig højere status i Frankrig end i Danmark, hvilket gav anledning til mange bryderier og misforståelser. De mest frygtede blandt de franske soldater var imidlertid de belgiske husarer, der var berygtede for deres rå vildhed. Anderledes forholdt det sig med de spanske soldater, der var godmodige, beskedne og endda føjelige i den forstand, at de viste forståelse for det store besvær, det var at tilvejebringe det fornødne. Således lærte de

spanske, til stor glæde for danskerne, at sætte pris på øllebrød, boghvede- og byggrød. Omvendt introducerede de spanske soldater også egnsretter fra hjemlandet. Særdeles populært var mælkebøttesalat, hvor bladene fra mælkebøtten blev vendt i olie, eddike og krydret med peber. Denne ret blev endog serveret for prinsen af Ponte Corvo, da han opholdt sig på Odense Slot sammen med sin hustru Désirée og deres lille søn, Oscar. Den ovenfornævnte Andreas Ørnstrup hørte til blandt de få danske, der satte pris på den fremmedartede mad. I Ørnstrups gård i Vestergade nr. 5 var på et tidspunkt, som tidligere nævnt, indlogeret en spansk officer, Don Pedro Berico, sammen med tjeneren Francisco. Francisco spurgte den unge konfirmand, hvor man kunne finde snegle. Store snegle var der ingen af, svarede drengen, men ude i haven kunne man finde de almindelige små grå. “Des gut for mig”, svarede Francisco på sit kaudervælske, dette løjerlige sprog sammensat af ordbrokker, som soldaterne i krigstiderne havde opsnappet rundt om i de forskellige lande. De indsamlede snegle blev med åbningen opad lagt på gløder, og snart skummede det i åbningerne, hvori salt og peber blev strøet. De færdigstegte snegle blev herefter rørt i en sovs tillavet af olie, eddike, løg og peber. Francisco tog nu med gaflen en stegt snegl og stak den i munden på Andreas. “For dig”, sagde den spanske kok, idet han nu sagde “for mig” og selv tog en snegl. Således gik gaflen fra den ene

mund til den anden, “for dig, for mig”, og Andreas Ørnstrup fik sig derved en for tiden usædvanlig og ikke ubehagelig kulinarisk oplevelse. De spanske soldater marcherede ind i de danske hjerter, det eneste, man frygtede ved spanierne, var deres heftige gemyt, for blev de ophidsede, syntes raseriet ikke at have nogen grænse.

“... hvad, som især indprentedes i min Erindring og ved den senere gentagne Fortælling herom, ideligt opfriskedes, var *Spaniernes Ophold i Fyen 1808*”, skrev H.C. Andersen i *Mit Livs Eventyr*, idet han tilkendegiver, at erindringen om de spanske også blev formet gennem den gentagne fortælling om dem. Spaniernes positive omdømme og deres sørgmodige skæbne fandt digteren brug for i sin digtning. To dramatiske værker blev det til: *Skilles og mødes*, som han påbegyndte i 1831, samt *Da Spanierne var her* fra 1865. I *Skilles og mødes* lader digteren sit alter ego være den spanske soldat Francesco. Herved kunne han give det rette psykologiske sindbillede af sig selv som den, der måtte forlade hende, han elskede, hende, der blev lovet bort og gift med barndomskæresten. Hovedpersonerne i den dramatiske digtning, Francesco og Augusta, er modelleret over digteren selv og den unge Riborg Voigt, som Andersen netop året forud i 1830 så ulykkeligt forelskede sig i. Kærligheden får lov til at blomstre i andet led i Andersens digtning, for 25 år efter mødes Francesco og Augusta igen,

og i kærligheden mellem deres børn, Diego og Louise, går elskovskabalen op. I *Da Spanierne var her* er scenen ligesom i ungdomsarbejdet de spanske troppers flugt. De elskende, den spanske soldat og den danske pige, forenes i håbet om gensyn og symbolet for troen, håbet og kærligheden er den spanske soldats medaljon, altså det sølvbillede, som digteren erindrede, den spanske soldat trykkede mod hans læber i 1808. Her skal nu ikke dvæles ved digterens spanske inspirationer, som hans digtning er så rig på. Dog én digtning må ikke forbigås, nemlig det tidligste litterære vidnesbyrd på digterens erindring om de spanske i Odense, digtet "Soldaten", der blev trykt i *Digte* 1830. Digtet er skrevet over den allerførste erindring, H.C. Andersen havde, som jeg kort berørte på denne artikels første sider: Henrettelsen af den spanske infanterist.

Med dæmpede Hvirvler

I kirkebogen for Tyrsted og Uth Sogne 1793-1823 kan man på folio 123 under året 1808 læse: "*I dette Foraar* Havedes i Sognet og i Egnen 3^{de} Gange Spansk-Indkvartering, som overnattede og drog videre nordpaa. Fra Skier-Torsdag havedes i 1/4 Aar bestandig Indkvartering af de Belgiske Husarer. De Spanske var hver Mand høiligt tilfredse med. Langt anderl. med hine Husarer, hvori blandt gaves mange Liderlige. Den 8^{de} Mai indkvarteredes i Tyrsted 70 Spanier i Samfund med Belgierne, hvilket voldte Myterie i Gaarden N^o 4, hvor-

under et par Belgier bleve skudte og 3 Saa-rede, da de ville drille de tilkomne Spanier. Den Franske Leutnant Schasberg – en født Greve ved Dysseldorff, en fortræffelig sædelig god og munter Fyr, var nær skudt i hiin Affære." Det spanske regiment *Guadalajara*, som var forlagt til Skanderborg, fik den 8. maj marchordre mod Fyn, og om aftenen blev regimentet indkvarteret syd for Horsens, heraf 70 mand i Tyrsted, hvor de belgiske husarer lå. To spanske soldater fik indkvartering hos en gårdmand, der i forvejen husede to husarer i den øverste stue. Disse franskmænd⁶ var ikke til stede, da de spanske soldater lagde sig til ro, men da de stærkt berusede kom hjem og hørte om de spanske soldater i stuen, brød de derind og råbte, at de kunne lugte spansk blod. Med deres sabler stak de omkring i sengen efter spanierne. De spanske soldater vågnede forskrækket op. Den ene soldat, en aldrende mand, greb sit gevær og jog bajonetten ind i en af husarerne. Husarerne flygtede ud af stuen og ud i gården, men den spanske soldat skød ud ad døren og ramte en husar, som døende styrtede om på møddingen. Fra de nærliggende gårde kom spanske soldater og belgiske husarer ilende til, og en kamp begyndte, hvor endnu en husar blev dræbt. Det lykkedes for officererne at skabe ro, og den spanske soldat, der havde affyret det første dræbende skud, blev arresteret. Men ophidselsen var stor, og dagen efter ved Torsted, godt tre kilometer vest for Tyrsted, var endnu en kamp mellem

de stridende franske og spanske på nippet til at bryde ud. Kun ved et forlig mellem de to regiments befalingsmænd blev striden bilagt. De franske ville have den spanske soldat straffet, hvilket blev accepteret, mod at de øvrige involverede vandt straffrihed. Regimentet *Guadalajara* drog videre mod Fyn med arrestanten, der i Odense blev sat i arrest i et mørkt værelse. Selv værelset foran fangens celle blev også holdt i mørke, således at ingen solstråle skulle trænge ind. Fangen modtog dag og nat besøg af de spanske præster og deres biskop. Krigsretten dømte infanteristen til døden til stor forbitrelse for de spanske kammerater. Omkring midten af maj måned 1808 blev arrestanten ført til retterstedet. Det spanske regiment marcherede i galladragt med sørgemusik mod retterstedet, hvor nu Assistenskirkegården ligger; den franske kommando marcherede derimod – provokerende – til en lystig march, “Cueillons la Rose” (Fryd dig ved livet), og forrest gik den dømte soldat med krucifiks i de foldede hænder og præst ved siden. Bag den dødsdømte blev der båret en stol. På retterstedet blev den spanske soldat sat på stolen med bind for øjnene. Eksekutionspelotonen bestod af ni mand i tre geledder. Det forreste geled satte geværet til hofte, så bajonetspidserne kun var en tomme fra den spanske soldats ansigt. Andet geled havde geværet ved kinden, mens det tredje geled ikke lagde geværet an, men havde det i hvil. Til trommehvirvlerne lød kommandoerne, og ved

den finale ordre affyrede forreste geled deres geværer og sønderskød hovedet på staklen. Herefter blev liget lagt på bære og ført omkring, forbi de opstillede tropper. Som skik og brug var, blev den henrettede begravet på retterstedet. Såre befordrende på forholdet mellem de spanske og de franske soldater var begivenheden vel næppe.

Det kan ikke undre, at en sådan forfærdelig oplevelse måtte sætte et varigt præg selv i hovedet på et treårigt barn. Erindringen blev H.C.Andersens første og en snes år senere til et af poetens første digteriske emner, samtidig et digt, som blev et af de første, der blev oversat, og som tysk original blev optaget i de tyske soldatersangbøger. Et digt, der banede skomagerdrengens vej til karrieren, der i sin fremadskriden blev anerkendt og hædret i de højeste kredse. Pudsigt nok ved at prinsen af Ponte Corvo, Jean Baptiste Bernadotte, nu Kong Karl XIV Johan af Sverige, som den første tilskikkede Andersen et hæderstegn: Den svenske Fortjenstmedalje i guld i 1843 –



Bernadottes hæderstegn til H.C.Andersen 1843. Den svenske Fortjenstmedalje i guld. Det er den svenske konge, prinsen af Ponte Corvos profil, vi ser. H.C.Andersens Hus.

året før sin død. Lad os da som afslutning på denne sælsomme beretning betænke og med eftertanke høre Andersens digt:

Soldaten

*Med dæmpede Hvirvler Trommerne gaae,
– Ak, skal vi da aldrig til Stedet naae,
At han kan faae Ro i sin Kiste?
– Jeg troer mit Hjerte vil briste!*

*Jeg havde i Verden en eneste Væn,
Ham er det, man bringer til Døden hen,
Med klingende Spil gjennem Gaden,
Og jeg er med i Paradis!*

*For sidste Gang skuer han nu Guds Sol,
– Der sidder han alt paa Dødens Stol;
De binde ham fast til Pælen,
– Forbarm Dig Gud over Sjælen!*

*Paa eengang sigte de alle Ni.
De Otte skyde jo reent forbi;
De rysted' paa Haanden af Smerte,
– Kun jeg traf midt i hans Hjerte!*

Noter

1. Mumme, H.P.: *Begivenhederne i Fyen under de franske og spanske Troppers Ophold her i Landet i Aaret 1808*, Hempelske Boghandel, 1848, p. 46.
2. Odense Magistrats Arkiv 244, Landsarkivet på Fyn
3. Mumme op.cit., p. 52ff.
4. Ibid., p. 64ff.
5. Da de spanske kavaleriregimenter *Rey* og *Infante* i Århus stift ikke kunne nå Nyborg betids, drog de til Århus og bemægtigede sig de der liggende handelsskibe for at tage søvejen.
6. Da Belgien ikke havde selvstændighed i 1808, men hørte under det franske kejserrige, blev belgierne henregnet som franskmænd fra det belgiske område.

Litteraturhenvisninger

Mumme, H.P.: *Begivenhederne i Fyen under de franske og spanske Troppers Ophold her i Landet i Aaret 1808*, Hempelske Boghandel, Odense 1848

Vivild, A. Friis: "Med dæmpede Hvirvler" in *Hjemmets Almanak for det Aar efter Kristi Fødsel 1943, 1942*

Andersen, Svend Orhammer: *Spaniolerne*, Thanning & Appel, 1973

Oxenvad, Niels: *Odense bys historie. Mod bedre tider: Odense 1789-1868*, heri yderligere afdelinger skrevet af Poul Thestrup og Dorrit Andersen. Udgivet af Odense Kommune. I kommission hos Odense Universitetsforlag, 1986.

Landsarkivet for Fyn Odense Magistrats Arkiver, særligt 242-244

When the Spaniards were here

Hans Christian Andersen's first memory was of the execution of a Spanish soldier, which took place in Odense in 1808, when the cobbler's son was just three years old. This gruesome first memory gives the author of this article the chance to unravel the story of the Napoleon's Spanish auxiliaries' stay in Denmark and particularly on Funen and to describe the generally deep and positive impression made on the population by the Spanish soldiers during their brief stay in the summer of 1808, two hundred years ago. Although the troops came to Denmark as friends and, thanks to the English, left the country as enemies due to the Spanish revolt against Napoleon, the impression they left behind them among Danes was, unlike that of the French troops,

exceptionally sympathetic. Hans Christian Andersen dwelt on the presence of the Spaniards on Funen in his writings. As many as two dramatic works have this as their theme, but strangely enough the earliest writing about the Spanish is also modelled on the poet's earliest memory, and this poem was one of the young poet's first writings to capture the interest of a European audience and in this way paved the way to the poet's later international career. The first medal the author received was at the hands of the Swedish king, Karl XIV Johan, who paradoxically enough had in 1808 been the commanding officer of Napoleon's auxiliaries in Denmark under his birth name, Jean Baptiste Bernadotte, prince of Ponte Corvo.

